

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies tertius et quartus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

Analectorum Pars V. De S. Francisci Opusculis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72907](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72907)

A lignea scutella, ex qua... comedere assueverat, et cristallinus cyathus, ex quo idem Pater in mensa... comitis Rolandi aliquando bibit; habitus insuper et cilicii ejusdem pars... et cingulum præmemorati comitis Rolandi, quo aliquando beatus pater Franciscus præcinctus fuit, et iste comes ab ilium dolore liberatus extitit.

Epitologus.

406 Sufficiat has e sanctissimi Viri reliquiis recensuisse, quarum etiam alias alibi data opportunitate commemoravi; neque ulla ratione dubitare queo, quin etiam multis aliis in locis ejus generis reliquiæ illius serventur; sed operosius esset in omnes inquirere, earumque recensio plus lædii, quam utilitatis lectoribus crearet. Unum scire velim, an in Gallia hæcenus supersit ejusdem Sancti cervical, quod paucis annis post illius obitum illuc delatum ac peculiari in veneratione habitum fuisse, Thomas Celanensis, primus ipsius biographus, synchronus ac socius, in Vita edita num. 120 testatum reliquit. Verba illius coronidis loco lubet hic repetere. Quanta... in sola Francia Franciscus miracula patrat! Ubi ad deosculandum et adorandum capitale (id est, pulvinar capitis) quo Sanctus in infirmitate fuerat usus, Francorum rex et regina et universi magnates occurrunt; ubi sapientes orbis et litteratissimi viri, quorum copiam super omnem terram Parisius maximam ex more produci, Franciscum, virum idiotam et veræ simplicitatis totiusque sinceritatis amicum, humiliter et devotissime venerantur, admirantur et colunt. Ita inter annos 1226 et 1250, quo tempore S. Ludovicus IX rex cum matre sua, regina vidua Blanca, Francorum regnum Christianis æque ac regis virtutibus illustrabat.

ANALECTORUM

PARS V.

De S. Francisci Opusculis.

CAPUT I.

Opuscula, quæ in libro I recensentur.

S. Francisci Opuscula

Marianus Florentinus lib. 1 Chronicon Mss., cap. 27, § 9, teste Waddingo mox laudando, sequentem catalogum Opusculorum S. Francisci exhibet. Multa, inquit, scripsit, ex quibus potest perpendi zelus et fervor ejus de animarum salute. Quorumdam hic mentionem faciam.

Scripsit primam Regulam, quam Innocentius sine Bulla confirmavit, quæ incipit: HÆC EST VITA. Secundam Regulam, quam amisit Frater Elias. Tertiam, quam habemus, per Honorium confirmatam, quæ incipit: REGULA ET VITA.

Edidit etiam Regulam Sororibus sanctæ Claræ, Regulæ Fratrum Minorum conformem, quæ incipit: IN NOMINE DOMINI.

Item Regulam Fratribus et Sororibus de Pœnitentia, seu Tertii Ordinis, quæ incipit: SI QUI VOLUERINT.

Item prope mortem condidit Testamentum, humilitatis et paupertatis Fratribus relinquens prædica. Incipit: DOMINUS DEDIT.

Item libellum, qui intitulum: SACRÆ ADMONITIONES B. PATRIS NOSTRI FRANCISCI, qui incipit: DIXIT DOMINUS: EGO SUM VITIS.

2 Item Opusculum, sive Epistolam commonitoriam et exhortatoriam omnibus fidelibus. Incipit: CUM SIM SERVUS.

Item aliam Epistolam missam fratri Petro Cateo, suo vicario.

Item aliam Epistolam admonitoriam ac omnes clericos.

Item quoddam devotum Officium in honorem Domini nostri Jesu Christi, quod secundum solemnitates variabat.

Item quoddam scriptum de virtutibus, quibus decorata fuit B. Virgo Maria, et debet esse anima sancta: REGINA SAPIENTIA.

Octobris Tomus II.

Item quoddam scriptum de spirituali lætitia, et accidia, et ejus remedio, quod incipit: TUTISSIMUM REMEDIUM.

Item quoddam aliud scriptum, qualiter debent Fratres vivere in eremitoriis, et incipit: ILLI, QUI VOLUNT RELIGIOSE.

Item aliquas devotas orationes.

Item Cantica in vulgari.

Item quasdam Laudes in vulgari ad Sorores sanctæ Claræ. Hactenus Marianus, scriptor sæculi XV. De horum variis etiam sparsim meminuit Bartholomæus Pisanus in libris Conformitatum, quos exeunte sæculo XIV absolvit.

5 Lucas Waddingus sæculo XVII a reverendissimo patre Benigno Genuensi, generali Ministro suo jussus celebriorum sui Ordinis virorum scripta, quæ delitescebant, typis edere, post diligentem indagacionem, undique, quæ potuit, conquisita S. Francisci Opuscula, ac in tres tomulos seu libros distributa vulgari curavit Antverpiæ in officina Plantiniana anno 1625. Primus tomulus complectitur Epistolas septemdecim ad varios scriptas; Opuscula diversa, Orationes aliquot, Testamentum ipsius Sancti, et Laudes Testamenti. Secundum Regulam primam Fratrum Minorum, eorundem Regulam secundam, Laudes Regulæ secundæ, Regulam Clarissarum, et Regulam Fratrum ac Sororum de Pœnitentia. Tertium continet Collationes monasticas viginti octo; Officium Passionis Dominicæ; Cantica spiritualia tria: Apophthegmata; Familiaria colloquia, Prophetias, Parabolas et Exempla; Benedictiones; Opuscula et sententias. Addit et Appendicem, in qua recensuit Sermones breves septem, Opuscula duo, Vitam S. Francisci; Famam ejus posthumam, et Nicolai Lyrani contemplacionem de ejusdem Sancti gestis.

4 Hæc omnia Opuscula præfixis argumentis et capitibus distinguit, eruditus annotationibus illustravit, ac denique totum Opus dedicavit illustratissimis ac reverendissimis Gabrieli de Treio, S. R. E. Cardinali, ejusque germano fratri Antinio de Treio, Carthaginensi episcopo, quorum prioris Epistola meritis eorundem Opusculorum laudes continens, toti Operi præmissa legitur. De iisdem rursus meminit Waddingus in Scriptoribus Ordinis Minorum, ubi de iteratis editionibus ait: Ut vero ipsa Opuscula facilius circumferrentur et præ manibus haberentur, impressa sunt seorsim absque commentariis (seu annotationibus Waddingianis) Mediolani, Alexandria Statiellorum, Neapoli, Salamanticæ, Lugduni et alibi. Nos solam prædictam editionem Antverpiensem in Museo nostro habemus. Porro non est mihi propositum de singulis agere, quod prolixioribus dissertationibus jam satis ample tradita S. Francisci gesta plurimum auget. Nec possum tamen omnia præterire.

3 Ne quis ex hoc solo capite Opuscula illa, quod Latine passim scripta sint et sacræ Scripturæ locis sæpe referta, Francisco, velut homini idiote, qualem ipse se vocitare amabat, ac divinarum Litterarum experti, attribuire formidet, juverit cum Waddingo in Præfatione ad lectorem observasse ex Vita illius per S. Bonaventuram scripta, ipsum in adolescentia, priusquam animum ad paternam mercaturam adjecit, aliqualem litterarum notitiam sibi comparasse. Certe non fuisse illum Latine linguæ plane ignarum, adverti in Commentario prævio num. 77 ex ipsius biographis, qui tradunt, eum, audita in Missa sancti Evangelii lectione, priorem vitæ et habitus normam mutasse. Quæ vero adolescens didicerat, postea non neglexisse, probat Waddingus ibidem ex S. Bonaventuræ Epistola ad magistrum innominatum post medium de Francisco dicentis: Cum paucas literas sciret, postmodum in literis profecit in Ordine, non solum orando, sed etiam legendo. Constat quoque, illum sacro diaconatus Ordine initiatum fuisse, ad quem certe saltem aliquis Latini sermonis notitia requiritur. Non adeo igitur Latine linguæ rudis fuisse credi potest Franciscus, quin sui animi sensa Latine explicare potuerit, maxime stilo simplici, quali dicta Opuscula conscripta sunt.

AUCTORE C. S.

et a Waddingo cum commentariis Antverpiæ,

ac sine illis alibi edita,

F

quæ nihil velat credit Francisci esse,

a Mariano Florentino recensita,

AUCTORE
C. S.
ut probatur,

6 De sacrarum litterarum studio ex eadem S. Bonaventurae Epistola de illo hæc etiam ibidem transcripsit Waddingus : Unde scias, quantum sibi placuerit studium sacræ Scripturæ, audiui ego a Fratre, qui vidit, quod, cum Novum Testamentum venisset ad manus suas, et plures Fratres non possent simul habere, dividebat per folia, et singulis communicabat, ut omnes studerent, nec unus alterum impediret. Quam vero ipse lecta sollicitè mandaret memoriæ, docet denuo S. Bonaventura in Vita apud me num. 132 dicens : Legebat quandoque in libris sacris; et, quod animo semel iniecerat, tenaciter imprimebat memoriæ: quia non frustra mentalis attentionis percipiebat auditu, quod continuæ devotionis ruminabat affectu.

illoque vero
digna sunt,

7 Denique de scientiâ per orationem divinitus accepta præmiserat ibidem Bonaventura : Ad tantam autem mentis serenitatem indefessum orationis studium cum continua exercitacione virtutum Virum Dei perduxerat, ut, quamvis non habuerit sacrarum Litterarum peritiam per doctrinam, æternæ tamen lucis irradiatus fulgoribus Scripturarum profunda miro intellectus scrutaretur acumine. Penetrabat enim ab omni labe purum ingenium mysteriorum abscondita; et, ubi magistralis scientiâ foris stat, affectus introibat Amantis. Plura vide ibidem. Jam si stilum species, is simplex quidem est; non tamen vitiosus; nec inanis, sed gravis ac solidus, easque virtutes spirat, quibus Franciscus maxime excelluit; ut, qui gesta illius ex datis Vitis noverit, eundem in istis Opusculis facile agnoscat. Ego quidem, dum ea lego ac relego, Franciscum pauperem, humilem, Seraphicum, virum Apostolicum, mitem ac misericordem in iis loquentem mihi videor audire!

Incertum est,
quo tempore
scripta sit

8 Non omnia tamen a Waddingo recensita Opuscula Francisci esse, res ipsa monet; sed nec omnia Francisco attributa æque certo illius esse, docet ipsemet Waddingus in argumentis, quæ, ut dictum est, singulis præfixit, ubi rationes ab illo allegatas studiosus lector ponderare poterit. Ego enim hisce pluribus non immorabor, nonnulla alia solum breviter annotaturus. Waddingus in Annalibus ad annum 1215 a num. 1 duas Epistolas, universis Christi fidelibus inscriptas, quas in serie primas posuit, eodem anno 1215, a S. Francisco, dum febribus laborabat, scriptas credidit, quia secundam harum Sanctus sic orsus est : Cum sim servus omnium, omnibus et servire teneor et administrare odorifera verba Domini mei. Unde in mente considerans, quod, cum personaliter propter infirmitatem et debilitatem mei corporis non possim singulos visitare, proposui litteris presentibus nuntius verba Domini nostri Jesu Christi, qui est Verbum Patris, vobis efferre, et verba Spiritus sancti, quæ spiritus et vita sunt, de Verbo Patris. Propter hanc, inquam, allegatam infirmitatem debilitatemque corporis eandem anno 1215, quo Franciscum febribus laborasse dixerat, scriptam statuit. Primam vero epistolam, quæ brevissima est, eidem anno illigavit, quod crederet, eam in eodem morbo exarata esse, ac mox adeo omnibus placuisse, ut paulo post coactus fuerit secundam illam longiorem scribere.

epistola apud
Waddingum
secunda,

9 Verum ego in Commentario prævio num. 297 jam monui, assertas S. Francisci ad eum annum febres nullo idoneo teste aut argumento niti. Deinde etiamsi de his constaret, aliunde nulla suadet ratio, ob quam Sanctus de iisdem potius loqui censendus sit, quam de aliis morbis, quibus illum alias conflictatum fuisse, certum est. Ipsemet Waddingus in Annotationibus ad laudatam Epistolam num. 6 crederat, indicari hic infirmitatem illam, de qua S. Bonaventura in Vita cap. 14, apud me num. 206 ait : Cœpit infirmitatibus multimodis laborare tam graviter, ut vix in eo membrum aliquid remaneret absque ingenti passionis dolore. Si certa esset hæc Waddingi opinio, eadem Epistola referenda esset ad postremum vitæ Sancti biennium, ad quod spectat memorata illius a Bonaventura infirmitas, quæ certe magis, quam ulla præcedens, apostolicum

Virum prohibuit singulos visitare. Ambiguum igitur D est, quo tempore hæc Epistola exarata sit.

10 Rursum Waddingus in argumento primæ Epistolæ, quæ paucarum linearum est, dixerat, esse, qui judicent, eam a S. Francisco scriptam esse in principio suæ conversionis, ut Christianos omnes invitaret ad puram et sinceram dilectionem Dei, cujus suavitatem ipse tum nuper gustaverat; quod cum opinione, quam in Annalibus tenuit, non coheret. Mihi pene certum est, eam non nisi fragmentum esse longioris, de qua nunc egimus; tum quia velut ejusdem pars legitur in Monumentis Ordinis Minorum, et apud Pisanum lib. 1, Conformitate 12, cap. 5, fatente Waddingo, ac consentiente Ms. codice Franciscanorum Lovaniensium in Brabantia nostra; tum quia in hoc codice tam apte cum ceteris coheret, ut minime videatur eidem aliunde adjecta; Waddingus vero solo Rodulphi ac Rebolledi exemplo brevioram illam, velut a longiori distinctam, seorsum edendam judicavit.

cujus pars
esse videtur
prima.

11 Sequitur apud Waddingum Epistola ad S. Antonium Lusitanum, Patavinum passim appellatum, quæ quia admodum brevis est, argumenti loco recensio : Charissimo meo Fratri Antonio Frater Franciscus salutem. Placet mihi, quod sanctæ Theologiæ literas Fratribus interpretis, ita tamen, ut neque in te, neque in ceteris (quod vehementer cupio) extingatur sanctæ orationis spiritus, juxta Regulam, quam profitemur. Vale. Duæ sequentes Epistolæ inscriptæ sunt S. Claræ et Sociabus ejus. Per primam S. Franciscus spondit, se et Fratres suos diligentem earum semper curam ac sollicitudinem habituros. Hujus promissionis expresse meminit S. Clara in Testamento suo apud nos tom. II Augusti, pag. 747, num. 42, ubi de S. Francisco ait : Ad pietatem erga nos motus obligavit se, et per se, et per Religionem suam, habere semper de nobis, tamquam de fratribus suis, curam diligentem et sollicitudinem specialem. Verum ex eadem promissione magnas Franciscanis molestias circa S. Bonaventuræ tempora creatas fuisse, observat Waddingus. Altera brevem exhortationem continet ad vitæ normam paupertatemque, quam profitebantur, perpetuo servandam. Hanc posteriorem editor credidit fragmentum esse illius, quam Pisanus lib. II, Conformit. 6, parte II a Sancto ad illas scriptam esse, perhibet, paulo ante obitum, cum pollicitatione, fore ut ab iisdem post mortem suam videretur. Verum hanc opinionem in Annalibus ad annum 1226, num. 21 debilem esse, agnovit : nam revera unde constare possit, brevem illam Epistolam, quæ nec de Francisci infirmitate, nec de promisso isto meminit, fragmentum esse illius, quæ his de causis scripta dicitur?

Alia ad
S. Antonium,
aliæ ad
S. Claram et
Socias,

E

12 Quæ in eadem serie Epistola sexta est. Fratri Eliæ, totius Ordinis vicario inscripta, Waddingus ibidem ad supremum S. Francisci biennium post accepta sacra stigmata referendam putavit eo argumento, quod crederet, Petrum Cathaneum, post cujus obitum Elias vicarius factus est, illo tempore obiisse; sed hanc sententiam mutavit in Annalibus, ubi et Cathanei mortem et initium vicariatus Eliæ anno 1221 illigavit. Atque hoc quidem certe non recte, cum ex dictis in Commentario prævio § 20 constet, Petrum Cathaneum mense Martio anni 1224 obiisse. Admodum dubia est Epistola septima ad eundem Eliam vicarium, ipso teste Waddingo, qui eam ex Hispanico exemplari Latinam fecit. Octavæ inscriptio sic habet : Reverendo in Christo patri N. totius Ordinis generali Ministro. Pro littera N. Waddingus in Annalibus ad annum 1221 substituit Petro, nimirum Cathaneo; nec male, opinor, dummodo generalis Ministri nomine hic veniat vicarius generalis; nullum enim præter S. Franciscum, quamdiu vixit, generale Ordinis ministerium gessisse, diximus in Commentarii prævio § 17; et Marianus quoque supra num. 2 relatus inter Francisci Opuscula expresse memorat Epistolam ab eodem missam Fratri Petro Cataneo, suo vicario, non : Totius Ordinis generali Ministro. Tam in hoc, quam in duabus præcedentibus

una aut duæ
ad Eliam, ad
Petrum Cathaneum, ad
Ministros
Ordinis,

F

A præcedentibus misericordia, patientia ac mile regimē commendantur. Similis fere argumenti est nona, Ministris provincialibus Ordinis Minorum inscripta; sed suppositionis suspecta, ut ibidem videre licet.

que sequuntur, velut tres diversæ,

15 Tres, quæ apud Waddingum sequuntur, decima, undecima, et duodecima, has habent epigraphas. Prima: Reverendis et multum diligendis Fratribus universis Fr. Franciscus in Christo salutem. Secunda: Reverendis et multum diligendis Ministro generali et ceteris Fratribus Ordinis Minorum Frater Franciscus in Christo salutem. Tertia: In nomine sanctæ Trinitatis et summæ Unitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti, Amen. Reverendis et multum diligendis Fratribus universis, generali Ministro Ordinis Minorum, domino suo, et ceteris Ministris generalibus, qui post eum erunt, et omnibus Ministris et custodibus et sacerdotibus Fraternitatis ejusdem, in Christo humilibus, et omnibus simplicibus et obedientibus, primis et novissimis, Frater Franciscus, homo vilis et caducus, vester parvus servus, salutem in eo, qui redemit et lavit nos in Sanguine suo. Dominus Jesus Christus, Altissimus Filius nomen illi, qui est benedictus in secula. Amen. Hactenus laudatus editor, qui tamen pro tribus illis, velut diversis, Epistolis seorsum edendis non omnes sibi consentientes habet, aliis ex tribus geminam, aliis solum unicam facientibus.

verisimilius sunt una eademque

B 14 Agnoscit ipsemet, illarum primam velut unam cum tertia recenseri in Bibliotheca Patrum editionum Parisiensis et Coloniensis, in Firmamento Trium Ordinum ac Monumentis Ordinis Minorum utriusque editionis. Agnoscit præterea, easdem omnes tres pro una haberi apud Ubertum, seu Ubertinum de Casali, atque in duobus codicibus Mss. conventus Assisiensis. Hisce ego addo codicem Ms. conventus Locaniensis Minorum, quocum easdem tres epistolas collatas habeo, in quo has unica sic continet, ut incipiat ab illa, quæ Waddingo duodecima est, decimam suis locis insertam habeat, finiturque cum undecima, atque omnia recte cohereant, ac eodem etiam ordine in ea legantur salutaria monita, quo illa breviter indicavit Pisanus in Conformitate 12, parte II. At Waddingus, Per se tamen, inquit, reponendam duximus (Epistolam decimam) cum Rodulph. lib. II, fol. mihi 237, et Rebolledo I part., lib. II, cap. 16; eo quod distinctum sit utriusque (decimæ scilicet ac duodecimæ) argumentum; non eodem tempore scriptæ, nec ad eosdem sint missæ; hæc tribus circiter annis ante ejus mortem, illa paulo ante; hæc ad capitulum generale, illa ad sacerdotes Ordinis; ut ex eisdem apud Rodulph. et earum titulis vel inscriptionibus colligere licet.

eodem tempore scripta,

C 15 Rodulphi ac Ludovici de Rebolledo, utpote recentiorum, auctoritas præferri nequit iis, quæ in contrariam partem attulimus. Quod non idem sit in omnibus Epistolæ partibus argumentum scriptiois, nihil probat pro illa in duas tresve distrahenda; quid enim magis familiare est, quam in una eademque epistola tractari varia, et a patre varia filiis salutaria monita dari? Diversitatem temporis, quo scriptæ sint, nec probare misus Waddingus est, nec ego ex earundem lectione possum deprehendere. Nichilo magis evincitur ex earundem titulis, quorum primus apud ipsum hic est: Ad capitulum generale II; secundus est: Ad capitulum generale; tertius: Ad sacerdotes totius Ordinis. Primum ac secundum titulum accepit ex Rodulpho ac forte Rebolledo; pro tertio laudavit Pisanum, apud quem in Conformitate 12, parte II, cap. 7 recitatur locus ejusdem Epistolæ ex Epistola capitulo generali directæ. Addit consentire laudatos duos codices Assisienses, in quibus legitur: Litteræ et admonitio beatis. P. N. Francisci, quam misit Fratribus ad capitulum, quando erat infirmus; verum, ut supra dixi, is titulus præfixus est toti Epistolæ, quæ omnes tres Waddingianas complectitur; ideoque Waddingo non faveo, sed adversatur.

16 In Lovaniensi quoque codice unice Epistolæ, tres illas complexæ, in margine adscriptus hic titulus

est: Epistola P. SSmi. ad reverendissimum P. Ministrum generalem, ceterosque venerandos patres Ministros provinciales, ac eorundem R. P. vicarios, custodes, guardianos, et ad Fratres omnes et singulos Religionis Fratrum Minorum. Quid multa? Hujusmodi tituli a describentibus, non ab ipso S. Francisco adscripti fuere. At si ipsam epigraphen longiorem, qualem apud Waddingum habet Epistola duodecima, et in Lovaniensi codice unica tres istas continens, consulamus, nihil cogit nos credere, illam ad solos Ordinis Minorum presbyteros directam fuisse. Imo vero ad omnes, etiam non presbyteros, missam esse, probant ea verba: Et omnibus (in Lovaniensi additur Fratribus) simplicibus et obedientibus, primis et novissimis. His de causis non possum erudito Waddingo hic consentire; ac multo mihi verisimilius apparet, ex Epistola unica factam esse trinam, dum unus unam, alter alteram ejusdem partem, prout opportunum erat ad argumentum, quod tractabant, ex illa seorsum describerunt. Quod autem eadem Epistola, uti in codicibus Assisiensibus legitur, a S. Francisco data sit ad capitulum, quando erat infirmus; ac proinde quando non poterat ipsemet capitulo de more præsidere; verum quidem esse potest, non tamen certum est; quia nec in epigraphæ, nec in ipsa Epistola, de capitulo mentio fit, potuitque a Sancto ad omnes provincias encyclica destinari.

AGCTORF C. S. sed in tres perperam distracta.

Ceterum etsi illa etiam Generali Ministro inscripta sit, non propterea credendus Franciscus est tunc non gessisse supremam Ordinis prælaturam, qua illum ad mortem usque functum esse, suo loco probavi; sed ex humilitate sic appellasse suum vicarium, simili fere modo, quo Minores omnes ibidem Dominos suos vocavit.

17 Unus est in eadem Epistola locus, qui eandem de suppositione aliquando suspectam fecit; nimirum hic: Moneo præterea et exhortor in Domino, ut in locis, in quibus morantur Fratres, una tantum celebretur Missa in die secundum formam sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Si vero in loco plures fuerint sacerdotes, sic sit per amorem charitatis alter contentus audita celebratione sacerdotis alterius. Ad hæc Waddingus in Annotationibus ista observavit: Hunc locum putavit Philippus Melanchthon hæretico suo dogmati de abjurandis Missis privatis favisse; unde et pro eodem illum citavit in execrabili illa Apologia Confessionis Augustanæ art. de Missa. Quod sane movit pium ac eruditum virum Joannem Eckium in suo Enchiridio, ut negaret, hanc Epistolam fuisse a D. Francisco conscriptam. De quo etiam non leviter dubitavit illustris. Card. Bellarminus lib. II de Missa cap. 10. ad object. 12, tom. III; et Anton. Possevin. tom. I sui Apparatus sacri sub nomine: FRANCISCUS ASSISIENSIS.

Recitatur ejusdem epistolæ locus, ob quem illa

18 Sed et addidit Eckius, nec filios ejus, Fratres Minores, agnoscere Epistolam hanc inter cetera Opuscula D. Francisci. In quo sane deceptus est: in omnibus monumentis et Chronicis, tam antiquis, quam novioribus, Ordinis Minorum, nullum tam suum esse observatur, quam Epistola hæc; nec illius esse, aliquando ante hos dubitatum est etc. Post alia addit Waddingus, etiam in Catalogo librorum cavendorum vel expurgandorum, qui sub illustrissimo Cardinale Bernardo de Sandoval et Roxas, archiepiscopo Toletano, supremo in ditionibus Hispaniarum in causis fidei inquisitore, prodit anno 1612, ad hanc esse appositum hoc monitum: Cautè lege; eademque cautionem etiam adhibitam in tomis V et XIII Bibliothecæ veterum Patrum recentiorum editionum, in quibus eadem Epistola inter S. Francisci Opuscula recensetur.

nonnullis Catholicis suppositionis suspecta fuit:

19 Waddingus nihilominus, motus omnium Minorum auctoritate, ex quibus nominatim profert S. Bernardinum Senensem, qui tom. I Operum suorum, serm. 10, art. 2, cap. 7, utitur (inquit) argumento Francisci in hac epistola: Si BEATA VIRGO MARIA etc., et quatuor vel quinque periodos citat ejusdem sub Francisci nomine; Waddingus, inquam, non dubitavit eandem pro genuino illius factu agnoscere, et quantum mihi quidem apparet, recte. Nam

inde solum patet, S. Franciscum ex humilitate

AUCTORE
C. S.

Num pro illa stat veterum auctoritas, nec in ea quidquam continetur, quod vel a Francisci virtute alienum sit, aut recte nequeat exponi. Rectissime enim Waddingus ibidem observat, Franciscum quotidianam Missæ celebrationem suis non vetuisse, velut divinæ institutioni contrariam, sed solum dissuasisse ex sensu humilitatis, metuque, ne illi ex quotidiana illius sacrosanti mysterii tractatione paulatim sua culpa intepescerent, ac minus reverenter, quam par est, ad illud accederent; quæ causæ ipsum quoque a sacro presbyteratus Ordine suscipiendo deterruerunt.

divinique
Sacramenti
reverentia,
non sine
exemplo des-
derasse,

20 Simili humilitate ac reverentia, notat, S. Bonaventuram, Francisci spiritus heredem, aliquando per multos dies a celebrando abstinuisse, donec sacra hostia a manu alterius sacerdotis celebrantis per manum angeli ad illius os fuit delata; nec defuisse viros alios, pios et doctos, qui in ea essent sententia, ut ex reverentia ac humilitate multoties abstinendum crederent a sacra communione, quo ferventius deinde ad eam accederent. Hæc pluribus videri possunt apud laudatum Waddingum, ac etiam prolixius apud Benedictum XIV in suo Opere de Sacrificio Missæ, sectione 2, § 9 et sequentibus, ubi variorum insignium virorum sensa, rationes et exempla in utramque partem profert et discutit, ac tandem concludit, magis consentaneam esse Jesu Christi et Ecclesiæ sensui quotidianam Missæ celebrationem, modo cum iis, quibus æquum est, dispositionibus celebretur. Porro non alias causas, quam quas dixi, humilitatis et reverentia, Franciscum impulsisse, ut quotidianam Missæ celebrationem Fratribus suis dissuaderet, cuiuslibet manifestum erit eam epistolam legenti.

ne sui quotidie
Missam cele-
brarent; ad
id non vetuit,

21 Totus enim in illa est, ut divini hujus mysterii venerationem inculcet, doceatque, quanta cum animi puritate, quanta cum humilitate, quam pura cum intentione ac reverentia oporteat ad illud accedere; unde et divinæ Hostiæ sanctitatem majestatemque, ac nostram vilitatem considerans, exclamat: Totus homo paveat, totus mundus contremiscat, et cælum exultet, quando super altare in manibus sacerdotis est Christus, Filius Dei vivi etc. Præmiserat item hæc: Si beata Virgo Maria honoratur (ut dignum est) quia ipsum portavit in sanctissimo utero suo, si beatus Joannes Baptista contremuit, et non audebat tangere Domini verticem; si sepulchrum, in quo per aliquod tempus jacuit, sic veneratur; quantum debet esse sanctus et justus et dignus, qui non jam moriturus, sed in æternum victurus et glorificatus, in quem desiderant angeli prospicere, contractat manibus, corde et ore sumit, et aliis ad sumendum præbet etc. Minis quoque divinis terret, ne quis audeat indigne communicare, idque solum agit, ut, quam potest, maximam divinæ Eucharistiæ venerationem suis persuadeat; sed nullo vel levi verbo modice insinuat, quotidianam aut privatam Missarum celebrationem sacerdotibus vetitam esse.

velut divinæ
institutioni
contrarium.

22 Imo vero, id omnino licitum esse, modo cum debita reverentia fiat, in eadem epistola agnoverat his verbis: Rogo etiam in Domino omnes fratres meos, sacerdotes qui sunt, et erunt, et esse cupiunt Altissimi, quod, QUANDOCUMQUE VOLUERINT Missam celebrare, puri et pure faciant cum reverentia verum sacrificium Corporis et Sanguinis Domini nostri Jesu Christi, sancta intentione et munda, non pro ulla terrena re, neque timore vel amore alicujus hominis, quasi placentes hominibus etc. Nihil itaque in tota illa epistola est, quod impium Melanchthonis dogma sapiat, aut S. Franciscus debeat abjudicari. Ceterum ex eodem humilitatis sensu factum videtur, quod idem sanctus Institutor in Regula Clarissarum his sacris virginibus non nisi sex vicibus singulis annis, Tertiarius vero in horum Regula solum ter in anno, ad divinam mensam accessum præscripserit. Ne quis tamen hinc existimet, sanctissimum Virum a frequenti communione, si cum debita præparatione ac fervore fieret, fuisse alienum, addo hic verba S. Bonaventuræ, in

Vita apud me edita num. 125 de eo dicentis: Flagrabat erga Sacramentum Dominici Corporis fervore omnium medullarum, stupore admirans permaximo illam carissimam dignationem et dignantissimam caritatem. Saepe communicabat, et tam devote, ut alios devotos efficeret, dum ad immaculati Agni degustationem suavem, quasi spiritu ebrius, in mentis ut plurimum rapiebatur excessum.

25 Cardinalis Joannes Bona lib. 1 Rerum Liturgicarum, cap. 14 scribit, eandem epistolam S. Franciscus abjudicari, quod a veritate aberrant supra dicta verba: Una tantum celebratur Missa in die secundum FORMAM SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIÆ; falsum enim esse, hunc morem tunc fuisse Romanæ Ecclesiæ, ut quotidie unica tantum Missa in qualibet ecclesia celebraretur; nec fas esse suspicari, Virum sanctum aut scienter scripsisse mendacium, aut Ecclesiæ Romanæ usum, qui tum vigeat, ignorasse. Fuerunt, qui crederent, Franciscum locutum hic esse vel de Feria quinta Majoris hebdomadæ, vel de Missa Conventuali, quod postremum etiam Waddingo placuit in Annotationibus ibidem. Ast mihi præplacet laudati Cardinalis opinio, censentis, ista verba, secundum formam sanctæ Romanæ Ecclesiæ exponenda esse de Ritu Romanæ Ecclesiæ in Missæ celebratione observando, non referenda ad unicam Missam in die celebrandam. Nimirum mandavit sanctus Fundator, ut sui in Missæ Sacrificio ritus Romanæ Ecclesiæ accurate adhererent, quemadmodum in Regula Minorum cap. 5 ait: Clerici faciant divinum Officium secundum Ordinem sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Hæc de epistola 12 sufficient.

Altera ex
eadem epistola
difficultas
tollitur.

24 Epistolam 15, quæ titulum habet Ad universos clericos, Waddingus edidit ex duobus codicibus Assisiensibus et Mariano Florentino, ex quo solo sequentem epigrammā eidem præfixit: Reverendis in Christo dominis meis, universis clericis, qui sunt in toto orbe, et vivunt secundum statuta Catholica fidei, Fr. Franciscus, parvulus et minimus servus, salutem cum omni reverentia et osculo pedum. In uno e duobus laudatis codicibus Assisiensibus, eodem editore teste, desunt titulus et epigrapha; in eorundem altero inscriptionis loco hic legitur titulus: De reverentia Corporis Domini, et de munditia altaris ad omnes clericos. Sine epigrapha etiam exstat in codice Lovaniensi, sed cum eodem titulo, omissis tamen verbis: Ad omnes clericos, ibidemque epistola ipsa, prætermisissis paucis lineolis, incipit: Attendamus omnes clerici. Datus titulus argumentum epistolæ continet.

Argumentum
alterius epi-
stolæ.

25 In decimaquarta epistola, quam Waddingus ex Hispanica Latina fecit, S. Franciscus omnibus Ordinis Minorum custodibus commendavit, ut, quas de sanctissimo Sacramento scripserat, litteras episcopis clericisque traderent, aliasque, quas tunc addidit, gubernatoribus populi. Per primas videtur indicare epistolam, quæ proxime præcedit; per alteras vero eam, quæ sequitur inscripta Universis potestatibus et consulibus, iudicibus atque rectoribus ubique terrarum, atque omnibus aliis, ad quos istæ litteræ pervenerint etc. Hujus epistolæ hæc summa est: Commendat iis omnibus, ne propter mundanas curas in suam ipsorum æternam perniciem obliviscantur mandatorum Dei; hortatur eos, ut ad Eucharisticam mensam digne accedere studeant, curentque, ut commissi suæ curæ populi singulis diebus post meridiem vel vespere ad referendas Deo gratias publico signo invitentur.

aliarumque
duarum ad
varios scripta-
rum;

F

26 Brevis est, sed paterni amoris indicio plena, quæ apud Waddingum sequitur epistola 16, cujus autographum, ipsa S. Francisci manu exaratum, editor asserit inter reliquias in sacro Minorum Conventuali Spoleti; quam ob rem visum mihi est eam hic recitare. Frater Leo, Fr. Franciscus tuus salutem et pacem. Ita dico tibi, Fili mi, sicut mater; quia omnia verba, quæ diximus in via, breviter in hoc verbo dispono et consilio. Et si postea oportet propter consilium venire ad me ita consilio tibi. In quocumque modo videtur tibi placere

datur item
alia epistola
ad Fratrem
Leonem

A placere Domino Deo, et sequi vestigia et paupertatem suam, faciatis cum benedictione Domini Dei, et mea obedientia. Et si tibi est necessarium propter animam tuam, aut aliam consolationem tuam, et vis, Leo mi, venire ad me, veni. Vale in Christo.

exarata: de
destinata ad
Jacobam alibi
actum est.

27 De causa hanc scribendi epistolam Waddingus satis verisimiliter hæc annotavit: Quantum (inquit) ex hac breviscula et simplici epistola potui colligere, Leo, beati Viri socius intimior, aliqualem passus est spiritus molestiam. Quem ut suaviter veluti materna teneritudine Vir sanctus instruxit, et in religioso aliquo cœnobio ad animæ quietem reliquit, timens satanæ astutias, et absentis filii periculum, his eum verbis compellavit. Sic ipse, omnino verisimiliter. Forsitan ea spiritus molestia fuerint inanes causa in rebus agendis scrupuli, quos sanctus Pater tum suis per viam consilii, tum hac epistola exinere volens, suavit, ut ille, quodcumque Deo placere judicaret, secure faceret (noverat enim Leonem, virum esse timoratorem) aut, si vel sic hæsitaret, consilii causa ad se veniret, si vellet. Ultima ex septemdecim Epistolis, inscripta est Dominæ Jacobæ de Septisoliis, de qua cum pluribus egerim in Commentarij prævio § 27, hic nihil annotabo. Porro, qui laudatas litteras legerit, in earundem Auctore eximium divini honoris, proximique salutis zelum luculenter agnoscat.

B

Aliquot alia

28 Post memoratas epistolas, quas septemdecim numerat, Waddingus subdit aliquot Opuscula, quæ solum breviter recensere. Primum inscribitur: Verba sacre admonitionis B. Patris Francisci ad omnes fratres suos; quo titulo aut illud apud omnes venire. Secundum, quod multo brevius est, ac pauca in priori commendata repetit, præfixum titulum habet: Verba B. Patris N. Francisci ad humilitatem, obedientiam, devotionem et patientiam inducentia. Tertio titulus est: De virtutibus, quibus decorata fuit S. Virgo, et debet esse sancta anima. Monet tamen Waddingus, hunc titulum in unico dumtaxat duorum codicum Assisiensium, in quibus hoc Opusculum legitur velut separatim ab eo, quod Verba sacre admonitionis dicitur, a se reperiuntur; nam in altero codice nullum eidem titulum præfixum esse; in Speculo vero vitæ S. Francisci hunc: Salutatio virtutum; ac denique Opusculum illud etiam memorari a Pisano et Marco Ulyssiponensi, sed alteri, quod primo loco hic recensui, insertum. Assisiensi codici addere potuisset Marianum Florentinum, num. 2 relatum, qui eundem titulum recitat; verum tamen, quem habet Speculum, nempe editionis Bosquieri, magis congruit Opusculo, in quo virtutes quidem salutantur, sed nulla fit de sancta Virgine Maria mentio.

C

ejusdem Sancti Opuscula.

29 Sequitur Opusculum De vera et perfecta lætitia Fratrum Minorum, quam Sanctus in hilari patientia atque omnis generis opprobriorum et afflictionum tolerantia reponit. Subduntur Expositio beati patris super Orationem Dominicam, quæ pia ejusdem Orationis paraphrasis est; deinde Laus Domini Dei altissimi, quam ipsiusmet S. Francisci manu scriptam, in ejusdemque conventu Assisiensi assertam, et a se diligenter inspectam esse, testatur Waddingus. Sequuntur præterea varix Orationes, quarum alix aliis certius Francisci sunt; tum Testamentum ejusdem Sancti, ejusdemque Testamenti Laudes, quibus tomus, seu liber primus Opusculorum clauditur. Testamentum, quod certo Francisci est, dedi in Commentario prævio § 27. Laudes alium habent auctorem, sed hæcenus ignotum.

CAPUT II.

De Opusculis in libris secundo et tertio contentis.

Dux Minorum Regule ab illo scriptæ:

Tomum secundum Opusculorum S. Francisci Waddingus orditur a Regula Fratrum Minorum, quam primam appellavit, qualis revera est e duabus, quæ hodieque vulgatæ existant; sed, ut mihi videtur,

non omnium prima, quas scripsit S. Franciscus. Ne actum agam, adeat, si lubet, studiosus lector, quæ super hoc argumento disserui in Commentarij prævio § 11. Primam Regulam ab Innocentio III viva vocis oraculo probatam fuisse, constat apud omnes, tam antiquos, quam recentiores; sed horum aliqui apud Waddingum laudati, id factum, statuunt præpropere anno 1206 aut 1207, alii justo serius anno 1212, aut 1211, quem annum ceteris prætulit Waddingus in Annotatis, sed in Annalibus annum 1210; ego vero in Commentario prævio § 7 ostendi, id contigisse anno 1209, ac rei seriem exposui ibidem § 11. Quæ sequitur, omnium ultima est, quam S. Franciscus Minoribus suis scripsit, et hi hæcenus observant ab anno 1225, quo eam Honorius III, Innocentij III in summum Pontificatum successor, bulla edita confirmavit. Rationes hujus Regulæ scribendæ, utque scripto confirmaretur, petendi, ac totius rei gestæ ordinem explicavi in Commentario prævio §§ 21 et sequenti. Eandem ipsamet S. Francisci manu exaralam inter sacras reliquias in ipsius conventu Assisiensi, atque ipsam etiam confirmationis Bullam, plumbo Pontificio munitam, anno 1619 a se visas esse, asserit Waddingus.

AUCTORE
C. S.

51 Sequens Opusculum hunc ibi titulum habet: Laudes Secundæ Regulæ (omnium scilicet ultimæ) Fratrum Minorum a B. Patre prolatae. Cum breve sit, totum describo. Fratres mei et filii charissimi, præclare nobiscum actum est in concessione hujus Regulæ. Hæc enim, quæ nobis proponitur, liber est vitæ, spes salutis, arrha gloria, medulla Evangelii, via Crucis, status perfectionis, clavis paradisi, pactum æterni fœderis. Nemo vestrum est, qui ignoret, quantum emolumenti conferat nobis sacra Religio, cum collectator et adversarius noster ad omnes dolos vel cogitandos vel explicandos mirus sit artifex, atque omnia, quæ nocere possunt, pro laqueis habeat. Unde complures, nisi Religionis beneficio muniti essent, in summum discrimen adduxisset. Hanc ergo vestram Regulam scitote omnes, et in alleviatione tædi, et memoria præstiti juramenti, cum interiore homine de ea confabulamini, cum intentione eam adimplendi semper præ oculis portate; imo et cum ipsa debetis mori. Rationes pro his Laudibus S. Francisci ut auctori attribuendis, et annotationibus ad easdem, legis apud laudatum editorem.

secundæ Regule laus.

E

52 Subditur Prima Regula sanctimonialium S. Claræ, a B. Francisco pro eisdem conscripta. Fuerunt quidem aliqui etiam ex Franciscanis, qui negarunt aut dubitaverunt, an Francisci esset, an alterius; sed Francisco illam indubitanter adscribit Waddingus, tam ibidem, quam in Annalibus ad annum 1224 num. 1, ubi tamen in ea partem aliquam concedit Cardinali Hugolino his verbis: Uterque tam Cardinalis, quam Franciscus, supererat Operi, et leges observandas simul ferebant, aptantes Minoriticas femineæ fragilitati. Licet hæc ipsa Clara optarit et petierit, tamen Cardinalis, dum eas simul cum S. Francisco scriberet, non poterat se cohibere a lacrymis, considerans virginum fervorem, muliebri infirmitate superiorem. Dum hæbat in verbo aliquo vel periodo Franciscus, Hugolinus suam operam interponebat, et circa quedam mitiganda vel cautius præcipienda suum dabat consilium; qui etiam ex institutione, quam superius diximus aliis monialibus præscripsisse, quedam huic Regulæ inseruit. Waddingo consensit Cuperus noster in Commentario prævio ad Vitam S. Claræ die 12 Augusti § 2, ubi consuli potest, ac simul legi ratio hujus Regulæ scribendæ, ceteraque huc spectantia.

Scriptis item
Sanctus Regule
tam S. Claræ

F

55 De eadem Regula aliisque monitis, quæ S. Franciscus Claræ et sociabus ejus scripta reliquit, Clara ipsa in suo Testamento apud laudatum Cuperum § 5, num. 42 meminit hoc modo: Postea scripsit (Franciscus) nobis formam vivendi, et maxime ut in sancta paupertate semper perseveraremus. Nec contentus fuit in vita sua nos hortari multis sermonibus et exemplis ad amorem et observantiam

et sociabus
ejus, alteramque
Tertiariis.

AUCTORE
C. S.

observantiam sanctissimæ paupertatis; sed et plura scripta nobis tradidit, ne post mortem suam ullatenus declinarem ab ipsa etc. *De ejusdem virginis per Franciscum ad sanctiorem illam vitam conversione, quæ anno 1212 contigit, consule Commentarium prævium § 15. Regulam Tertii Ordinis, quorum alumni Fratres ac Sorores de Pœnitentia et Tertiarii S. Francisci appellantur, ejusdem Sancti Opus esse, diximus § 20 Commentarii prævii contra aliquos, qui contrarium senserunt. Huic Ordini initium datum anno 1221, aliæque ad eundem spectantia eodem § reperiet lector; ut necesse non sit de eodem hic agere. Cum eadem Regula Waddingus tomum secundum Opusculorum S. Francisci claudit.*

Collationes
qua ratione
illius sint:

54 Primum tertii tomus Opusculum Waddingus Collationes monasticas, sive ad Fratres inscripsit, atque in collationes seu capita viginti octo partitus est, et singulis ipse ferme titulos præfixit; neque eas in ullo codice sic dispositas, aut simul scriptas editasque reperit, sed ex variis collectis in eum ordinem redegit. Quibus auctoribus hic maxime usus sit, lectorem ibidem monuit his verbis: Pauca ex frequentibus et salutaribus consiliis, quibus discipulos erudit (S. Franciscus) diversi signarunt auctores. Pisanus, Speculum vitæ Francisci, et codiculus quidam vetustus Ms., Italico idiomate exaratus, mihi a Fano, Piceni urbe ad Metaurum amnem exstructa, transmissus, plus ceteris præstiterunt. Quam ab unoquoque Collationem accepit, ad singulas notabo. Itaque non eo titulo Opusculum hoc S. Francisco attribuitur, quod ipsemet illud conscripserit; sed quod contineat salutaria monita, quæ ab illo discipulis suis subinde ore tradita apud varios leguntur. Hinc etiam pro varietate auctorum, ex quibus collationes illæ collectæ sunt, aliæ aliis certius Franciscum eo, ut dictum est, modo auctorem habent, ac reliquis istæ certius, quæ ex primis ejusdem Sancti biographis, Thoma Celanensi, Tribus Sociis sanctoque Bonaventura excerptæ sunt.

ejusdem est
Officium de
Passione Do-
mini.

55 Dubium non est, quin S. Francisci Opusculum sit, quod ibidem sequitur Officium passionis Dominicæ. Ab anonymo cœvo scriptore Vitæ S. Claræ Assisiensis in Opere nostro tom. II Augusti pag. 761, num. 50 vocatur Officium Crucis, dum de eadem sancta abbatissa ait: Officium Crucis, prout Crucis amator Franciscus instituerat, didicit, et affectu consimili frequentavit. Nec aliud indicavit Marianus Florentinus supra num. 2 inter Francisci Opuscula recensens quoddam devotum Officium in honorem Domini nostri Jesu Christi, quod secundum solemnitates variabat: nam et editum a Waddingo sic variat. Unde vero illud acceperit Waddingus, edideritque, ipsiusmet verbis accipe. Primum (inquit) hujus Officii exemplar mihi occurrit in primo codice Ms. Assisiensi, sapius a me citato. Secundum mihi ex civitate Bononiensi transmisit reverendissimus pater Benignus Genuensis, supremus nostri Instituti rector, anno Domini mcccxxix. Tertium obtulit Bartholomæus Cimarelli, provincie Picenæ vir doctus... in primo volumine Annalium nuper a se editorum lib. 1, cap. 8. Aliud se vidisse penes Augustæ memoriæ imperatorem Maximilianum juniorem, magnaque devotione ab eodem quotidie frequentatum, mihi retulit vir æque pius ac doctus R. Pater Henricus Sedulius... Non eadem horum exemplarium series in disponendo hoc Officio pro statutis anni temporibus. Parvi tamen est momenti discrepantia, nec ulla est ferme in verbis Officii. Clariorem sequor codicis Assisiatis dispositionem. Hactenus laudatus editor Waddingus.

Canticum solis
Italicum

56 Sequuntur tria Cantica, vulgari ejus temporis sermone Italico composita. Primum recensetur in libris Conformitatum Pisani, conformit. 25, parte secunda primæ editionis Mediolanensis anni 1310 fol. ccc et sequenti, cum hac præmissa notitia: Composuit etiam B. Franciscus aliquas in vulgari Laudes, et has composuit, postquam a Christo certificatus fuit de gloria paradisi obtinenda. Et quia sol præ ceteris Deo similatur (nam vocatur Do-

minus Jesus SOL JUSTITIÆ) dictas laudes vocavit D CANTICUM FRATRIS SOLIS. Quas a sociis faciendo cantari coram episcopo Assisii et potestate Assisii, qui erant in summa discordia ad invicem, statim ad concordiam et pacem mutuam devenerunt. Canticum est istud, et intitulatur: « Laus » de creaturis, quam fecit B. Franciscus, quando certificavit eum Deus de regno suo. » Non tamen integrum tunc composuisse dicitur: nam in ipso Cantico ibidem interponitur hoc monitum: Sequentem versum fecit B. Franciscus et præfatis addidit, quando coram episcopo Assisii et potestate fecit præfatas Laudes decantari, ut ad concordiam veniret; quod et factum est.

57 Rursus post eundem versum denuo legitur: Istum versum sequentem apposuit B. Franciscus, quando sibi de die mortis suæ a Christo revelatum fuit. Waddingus, qui eandem editionem secutus est, et præter annotationes Latinam Cantici interpretationem adiecit, primum e duobus istis versibus sic reddidit: Lauderis, mi Domine, propter illos, qui pro tuo amore offensas dimitunt, et patienter sustinent tribulationem et infirmitatem. Beati illi, qui in pace sustinuerunt, quia a te, Altissime, coronabuntur. Alterum vero sic: Lauderis, mi Domine, propter sororem nostram mortem, quam nullus vivens potest evadere. Væ illis, qui moriuntur in peccato mortali! Beati illi, qui in hora mortis suæ inveniunt se conformes tuæ sanctissimæ voluntati; mors enim secunda non poterit eis nocere. Laudate et benedicite Dominum meum, gratificamini et servite illi, omnes creaturæ cum magna humilitate.

quibus tempo-
ribus

58 Idem scriptor in Annalibus ad annum 1224 num. 52 et sequentibus ista pluribus exposuit, quæ ego hic solum compendiose narro. Scribit ille, S. Franciscum cum eo anno, suadente ac curante fratre Elia, in cellula juxta monasterium S. Damiani e morbo decumberet, ibique etiam dæmonum præstigiis quadraginta dies jacuisset insonnis, tandem celesti voce de afflictionum suarum mercede edoctum, surrexerat et lecto, et cum advocata S. Clara de providentia Dei ac pietate erga homines sermonem protraxisset, donec ad prandium vocarentur: sed ad primam vel alteram buccellam fixis in cælum oculis primo suspensum hæsisset, atque exclamasse: Benedictus gloriosus et superexaltatus sit Dominus. Deinde vero cum vehementi motu prosiliisse e mensa, procubuisse in terram, et post integræ horæ ecstasim fratri Leonardo indicasse, se de sua æterna beatitudine divinitus certiore factum esse. Subdit, ipsum post hæc paulisper meditatam, in prædictum canticum prorupisse, monito socio, ut verba calamo exciperet; ac desiderasse, ut ab omnibus mandaretur memoriæ, a fratribus suis recitaretur quotidie, et meliori metro donaretur a fratre Pacifico, docto istius sæculi poeta, qui ante accessum ad Ordinem Minorum a Frederico secundo imperatore Rex versus fuerat dictus. Hæc de prima ac potissima Cantici parte; de duabus aliis ipsiusmet verba subjungo.

et quibus de
causis

59 Paucos post dies evenit, ut magnæ excitarentur turbæ Assisii inter episcopum et urbis consules. Ille interdixit his sacra, hi interdixerunt omnem cum episcopo paciscendi rationem, jussuruntque, ut nihil ille suisve venderetur, aut vicissim ab eis emeretur. Tanto dissidio Vir sanctus compatiens, dolebat, neminem esse, qui de pace superinducenda tractaret. Addens itaque præcedentibus versiculum hunc, LAUDERIS MI DOMINE, PROPTER ILLOS etc., jussit, ut socii confidenter pergerent ad proceres civitatis, et suo nomine rogarent, ut ad episcopum vellent accedere. Quibus constitatis in conspectu pontificis, absque rubore, velut Dei præcutores, alternis illi canerent choris prædictum Canticum cum adjuncto versiculo. Jussa peregerunt socii, conveneruntque in unum ad sancti Viri preces (quas non audebant repellere) qui inter se dissidebant, auditisque simplicibus et candidis ejus carminibus, quibus Deus occultam impertitit

Sanctus com-
posuisse dica-
tur

A impertit virtutem, mirabiliter in mutuos irruerunt amplexus, utrimque veniam exposcentes.

a Waddingo

40 Post hæc ductus Fulgineum per fratrem Eliam, ut loci vel aeris mutatione melius haberet, aliquid dolorum sensit lenimen; sed omnino non tollendos ad mortem usque, hæc intellexit ratione. Magnus immisus Eliæ sopor; deinde facta visio cujusdam grandævii senis, aspectu venerabilis, infula pontificia et albis vestibus induti, monentis, cum patientia tolerandos Francisco labores per biennium; quo expleto, per mortem liberandum, et ad consummatam doloris expertem requiem transferendum. Retulit, quæ vidit, Viro sancto, qui similiter sibi indicatum respondit; exultansque in spiritu tam de promissa sibi denuo gloria æterna, quam de statuto tempore, quo se hoc ergastulo oporteret exire, adjunxit ad superiora carmina, quæ sequuntur: LAUDERIS, MI DOMINE, PROPTER SOROREM NOSTRAM MORTEM etc. Monumenta, ab Annalista ibidem allegata; sunt Legende Gregorii IX ac Trium Sociorum; per quarum primam si eam designare voluerit, quam, eodem mandante Pontifice, Thomas Celanensis conscripsit, recte illa laudare potuit pro Sancti morbo, curaque, quam pro illo gessit frater Elias, et visione Fulgini habita, uti et S. Bonaventuram pro admisso in Ordinem Rege versuum, seu poeta laureato, qui deinde dictus fuit frater Pacificus.

B exponitur.

41 Sed tam in hac, quam in Trium Sociorum Legenda frustra quæsi, quæ modo retuli de ejusdem Sancti commoratione apud monasterium S. Damiani ac gestis ibidem, de restituta inter episcopum et rectores civitatis Assisiensis concordia, deque insertis hac, ac deinde revelata mortis de causa versiculis in Canticis, de quo nulla prorsus ibi, non magis, quam apud biographum ac S. Bonaventuram fit mentio. Dicendus ergo est Waddingus ea legisse in Legendis antiquis et Chronico Mariani Florentini, quæ præterea citavit, sed quorum hoc scriptum est sæculo xv inchoato, illæ ignotæ mihi ætatis ac fidei sunt. Quod ad Canticum ipsum attinet, non exstat illud in ejusdem Pisani Operis editione Bononiensi anni 1390, sive quod hujus editionis adornator crediderit, non recte S. Francisco adscribi, aut Francisci quidem esse, sed non a Pisano eidem Operi insertum, sive alia de causa, quam nescimus. Porro idem Canticum, sive argumentum ejus sive phrasim spectes, plane congruit pio genio Francisci, cui solemne fuit Deum in creaturis laudare, et has fratres ac sorores suas appellare, ut alibi dictum est.

Duo alia cantica Italica, quorum unum

C 42 Secundum Canticum, Italice pariter compositum, Waddingus recensuit ex tomo IV Operum S. Bernardini Senensis sermone A extraordin., ubi S. Francisco tribuitur. Addidit et Latinam ejusdem interpretationem Henrici Chiffellii Antverpiensis, et quia quandam poeticam descriptionem conflictus cum amore divino continet, censuit cum eodem S. Bernardino, illud præcipue referendum esse ad ineffabiles illos, ut loquitur, in monte Alverna conflictus, quibus amoris pugil Franciscus ab ipso Amore, quinto sauciatus vulnere, totus amor evasit: quæ conjectura haud inverisimilis est. Ut tertium, quod ibidem subditur, Canticum inter S. Francisci Opuscula recenseret, movit Waddingum unus codex Ms. Assisiensis, laudatque S. Bernardini auctoritas, apud quem, ait, ejusdem principium sub nomine S. Francisci legi tom. IV Sermonum illius, Sermon. 16 extraordinario, ac pro reliqua parte lectorem remitti ad Sermonem Feria sextæ Parasceves, ubi integrum legitur.

B. Jacopono ab aliis adscribitur.

45 Monuit tamen, idem Canticum in aliquibus editionibus Opusculorum B. Jacoponi, seu Jacobi de Benedictis, huic, non S. Francisco, adscribi. Duas autem horum editiones memorat in Scriptoribus Ordinis Minorum, primam scilicet Romanam anni 1338, alteram auctiorem Venetam anni 1617. Mihi neutra ad manum est; sed altera, Neapoli facta anno 1613 ex recensione Joannis Baptistæ Modii, aliquot ejusdem Beati Canticis aucta ex antiquo Ms., ut libri titulus præfert. Hinc nescio, an Canticum, de

quo nunc agimus, in duabus prædictis editionibus Romana ac Veneta etiam legatur, et utrum in Veneta exstat ex recensione Modii, an ex alio antiquo Ms. Waddingus præter codicem Assisiensem sanctumque Bernardinum pro sua sententia laudat etiam ipsum Canticum auctorem, quod in eo multa habeat, inquit, de inflictis vulneribus, de apertis sibi ostiis, aliaque id generis, quæ magis propria Francisci videntur, nimirum ob impressa ipsi sacra stigmata, post quæ illud ab eo compositum putavit. Non inepta quidem est hæc observatio, fallere tamen potest, quia ejusmodi phrasæ de anima divino amore sauciata, qualis erat Jacoponi, recte accipi possunt. Ut sit, ibidem legi potest Waddingus, qui etiam addidit Latinam Canticum interpretationem, vario carminum genere compositam a Jacobo Lampugnano e Societate nostra. Progredior ad alia.

AUCTORE C. S.

44 Ad S. Francisci oracula procedit Waddingus, quæ in Apophthegmata quinquaginta septem, colloquia quadraginta et unum, Prophetias sedecim, Parabolas duas, Exempla quinque, Benedictiones septem, Oracula et Sententias triginta distribuit, collegitque ex variis scriptoribus, quos ad singula annotavit. Hinc denuo fit, ut non omnia æque certo Francisci sint, sed illa præ ceteris certius, quæ ex primis ejusdem biographis sunt accepta. Observo tamen, varia ex eis, pro quibus a Waddingo solum laudantur Pisanus, alique recentiores, legi apud vetustiores, ex quorum auctoritate S. Francisco omnino adscribenda sunt. Referamus aliqua, quæ mutatis parumper vocibus habent Tres Socii, quos sæpe quidem in Annalibus ex aliis, ut opinor, laudavit Waddingus, sed eorum Opusculum non habuit, uti alibi observavi. Apophthegma secundum apud eos legitur in Appendice superius edita num. 24; tertium num. 14; quintum num. 20; septimum num. 22; octavum num. 25; nonum num. 28. Tandem tertium Opusculorum S. Francisci totum seu librum Waddingus concludit cum sedecim sententiis, præfatus hoc modo: In secundo codice Ms. Assisiano habentur sub nomine Francisci sequentes sententiæ, quarum aliqua ipsius Sancti propria sunt; alia vel expresse inveniuntur apud quosdam ex sanctis doctoribus, vel ex eorum sunt doctrina compactæ. His familiariter utebatur Franciscus ad suorum instructionem.

Alia quedam apud Waddingum S. Francisco tributa.

E

45 Superest, ut pauca dicamus de Opusculis, quæ velut dubia Waddingus in Appendice recensuit. Primo loco sunt septem sermones breves, quos tamquam a S. Francisco Hispanice scriptos solus edidit Rebolledus prima parte Chronicorum, et Latine reddidit Waddingus. At suspectos illos merito hic habet, tum quod ab unico, eoque recentiore primo vulgati sint, tum quod eorumdem, ut inquit, sit nimis culta et compta Hispanica phrasis, Boticis scriptoribus tam grata, quam familiaris. Quam ob rem suspicatus est, eorumdem materiam ex variis quidem Francisci sacris monitis acceptam, sed dispositionem formamque et stilum ipsiusmet Rebolledi esse. Addere poterat, in sermone septimo, qui de Sacerdotum obligatione inscriptus est, quedam legi parum conformia iis, quæ S. Franciscus in Epistola 12 scripsit. In hac enim frequentem aut saltem quotidianam Missæ celebrationem fratribus suis presbyteris ex reverentia dissuasit; in sermone hoc etiam laicos ad frequentem communionem jubet invitari. Sic enim ait: Hortari etiam (presbyteri) debent poenitentes ad frequentem eorum confessionem et sanctissimam Christi Corporis communionem. Si enim hic cibus est animæ, sine quo languet et marcescit; cur non quotidie ad mensam, in quo * proponitur cunctis, cuncti sedere et manducare desiderant? etc. Qui hæc cum dictis supra a num. 19 contulerit, facile perspiciet, hunc sermonem non esse ejusdem auctoris, cujus est illa Epistola.

Alia etiam dubia, an Francisco sint,

F

* qua

et ipsi male adscriptæ.

46 Sequens Opusculum, cui titulus est: Sex præcipuæ rationes, quare Deus Optimus Maximus Religionem Minorum suæ concesserit Ecclesiæ, S. Francisco non obscure adjudicavit Waddingus, cujus

AUCTORE
C. S.

cujus verba suffecerit recitasse. Opusculum hoc (inquit) in lacera et vetusta charta pergamena mihi occurrit eo modo, quo transcripsi, in bibliotheca Minorum convent. Assis.; sed in Firmamento Trium Ordinum fol. 22, in Manuali Minorum, et aliis vetustis codicibus aliter habetur, sæpiusque ipsius Francisci et B. Claræ fit mentio, tamquam qui in testimonium vel in exemplum adducantur. Qui excusis his, etiam satis vetustis, adhæserit libris, non immerito affirmabit, alterius a Francisco hoc esse Opusculum. *Ultimum Opusculum est decem perfectionum veri Religiosi, et perfecti Christiani, de quo ibidem laudatus editor hæc præmisit:* In fine codicis Ms. Hiberni recitabantur, ut inferius, hæc Perfectionis viri Religiosi sub nomine D. Francisci, tamquam ab illo scriptæ. Eas tamen non scripsisse, sed habuisse sanctum Virum, probant Firmamentum fol. 25. Manual. Minorum ad initium, et Rodolphus lib. II Histor. Seraph. fol. 169, licet ipsi, tam in Opusculo quam in titulo, inter se discrepent.

Opusculorum
editoris epilo-
gus:

47 Coronidis loco hic addo ejusdem editoris apostropham ad lectorem, quæ sic habet: Hæc sunt, amice lector, quæ reperiri potui, sancti Viri vel certa vel dubia Opuscula. Desideratur adhuc aliud de spirituali lætitia et acedia, hujusque remedio, a Mariano in suo indiculo relatam. Alii volunt, sanctum Virum calamo signasse, quidquid in toto itinere peregit aut vidit notatu dignum, dum pro Jacobi apostoli corpore visendo in Compostellam se contulit, ITINERARIUMQUE COMPOSTELLANUM inscripsisse. Alii demum citant ejusdem Tractatulum de Oratione. Nihil horum, etsi diligenter a me per-

quisitum, huc usque apparuit. Si fors occurrerit, D. communis faciam juris. Vitæ historia, quæ sequitur, ipsa eadem est, quam Bonaventura docto et pio stylo contexit; sed quæ refert sancti Patris Apophthegmata et sententias, tertio tomo Opusculorum suis locis inseruimus, quædamque ex multis miraculo omisimus, ut libentius ad brevioram Vitam legendam lector accedat. *De prætermisissis a Waddingo in Vita per S. Bonaventuram scripta lectorem in Annotatis monui.*

48 Præter Opusculum De Spirituali lætitia etc. in eodem Indiculo suo Marianus etiam memoravit quasdam Laudes in vulgari ad Sorores sanctæ Claræ, nisi forte per has indicare voluerit Cantica Italico sermone conscripta, de quibus supra egi, nec ille alias meminuit. Apud Waddingum desiderantur præterea, quæ Sanctus ad eandem scripsit de servanda paupertate, cum S. Clara in suo Testamento de illo dicat: Nec contentus fuit in vita sua nos hortari multis sermonibus et exemplis ad amorem et observantiam sanctissimæ paupertatis; sed et plura scripta nobis tradidit, ne post mortem suam ullatenus declinarem ab ipsa. *Nequeunt hæc de Regula accipi; de hac enim jam præmiserat ibidem: Scripsit nobis formam vivendi, et maxime ut in sancta paupertate semper perseverarem; sed nec verisimiliter exponi possunt de duobus brevissimis Epistolis ad eas datis et a Waddingo recensitis; cum in harum una solum de servanda paupertate expressa fiat mentio, nec illæ plura scripta proprie dici possint. Atque hic Analectis de S. Francisco, jam satis prolizis, finem impono.*

forte aliqua
alia deperdit
vel latentia.

ADDENDA AD DIEM III OCTOBRIS.

C. B.

IN S. GERARDO BRONIENSI.

Pag. 265 et duabus seqq. in Commentario ad Vitam S. Gerardi prævio num. 299, 301 et octo seqq. Chartam, ab Alexandro, Leodiensi episcopo, in monasterii Broniensis favorem anno 1151 emissam, transcripti, eamque Epacta 20 mendose notari, num. 310 editi, et recte quidem, spectata communi Epactas lunares computandi ratione. Verum fuere veteres computistæ nonnulli, qui quovis anno tot numerarent Epactas, quot eodem anno lunæ dies erant die 22 Martii: hac autem servata Epactas numerandi ratione, annus 1151, utpote quo novilunium in diem 5 Martii incidit ac proin 22 mensis hujus dies fuerit vigesima lunaris, cum Epacta 20 recte jungitur. Quapropter, cum posteriori hac Epactarum computandarum ratione usus esse possit præmemorata Chartæ scriptor, nequit etiam hæc ex eo, quod Epacta 20 notetur, in notis chronicis dici

corrupta, dubiumque a leco, quod hoc ex capite de illius sinceritate poterat oriri, penitus evanescit. Ad Glossarii tom. I, pag. 310 Cangium, ubi hic scriptor ea, quæ de quorundam veterum in computandis Epactis methodo jam dixi, universim etiam, ut apparet, ad omnes omnino antiquos extendit; nota tamen perperam id abs illo fieri, uti argumento sunt plures scriptores veteres passim obvi, methodum communem, qua hodieque utimur, in computandis Epactis secuti. Ut ceteros huc minus prope spectantes omittam, ipsiusmet S. Gerardi biographus, qui sæculo circiter integro ante scriptorem Chartæ jam memoratæ floruit, pag. 319, num. 80 in fine annum Christi 939, cui obitum S. Gerardi illigat, cum Epacta 20 componit, quæ tamen non nisi secundum communem Epactas computandi rationem anno illi congruit, ut cuique calculus incunanti manifestum evadet.

ADDENDA AD DIEM IV OCTOBRIS.

IN S. MARSO PRESB. CONFESSORE.

Pag. 341 in Sylloge de S. Marso presb. confess.

Cur hæc Ap-
pendix detur.
Sancti cultus
Essendiæ

Post excusam hanc Syllogen in manus nostras inciderunt quædam Mss. Notitiæ, ad Majores meos olim missæ, sed alieno loco sepositæ, in quibus cum nonnulla legantur de S. Marsi cultu in libera imperiali illustrissimarum canonissarum Essendiæ ecclesia, in qua corpus, seu majorem ejusdem corporis partem, jam ab aliquot sæculis honorari, in Sylloge diximus, ea huc referenda putavi, maxime quod quædam doceant, de quibus in Notitiis ad mea

quæsitæ ex eodem loco remissis altum est silentium. In primis ex istis nuper inventis discimus, S. Marsi festum annum in Essendiæ ecclesia celebrari, aut certe olim celebratum fuisse die 6 Octobris, qua de re posteriores notitiæ silent. Additæ etiam sunt Lectiones de illo, quarum una brevior transcripta notatur ex Ms. Passionali Bodecensi mensis Octobris; altera longe fusior ex pluribus Officii Lectionibus in unum velut Sermonem compacta est, vel ex unico